

DIVERTIMENTO

HERCEG JÁNOS

1.

A királyné öltözött.

Három komorna sürgölődött körülötte, míg egy negyedik hatalmas tükröt tartott elébe gyöngyházkeretben, úgyhogy kedvére gyönyörködhetett volna mandulavágású, szép szemében, magas homlokában, finom metszésű orrában. De nem gyönyörködött. Kritikus természetű volt, s most semmit sem talált magán szépnek. Kisebbségi érzés kínozza, amelyet pedig a bécsi tudós csak háromszáz évvel később talált fel, és közölt a világgal, de attól persze még létezhetett. El is pityeredett a királyné a felismerésre, hogy ő nem szép:

— Látjátok? Meg is öregedtem!

— Jaj, dehogyl! — csapták össze kórusban a kezüket az öltöztetőnők. — Felséged fiatalabb, mint valaha, amennyiben ez egyáltalán lehetséges. És milyen szép! Nem csoda, hogy a francia királynak majd kiesett a szeme, amíg felségeden legettette, úgyhogy a pápa öszentsége le is hajtotta tapintatosan a fejét, mint aki nem akar zavarni.

A királyné szerelmes volt. Nem az urába, természetesen. Ilyesmi a királynékkal nemigen fordul elő, miután nem a szívükre hallgatva kötnek házasságot, hanem a diplomácia érdekeit szem előtt tartva adják össze őket. Egy fiatal testőrtisztbe szeretett bele szegény, aki eg isten háta mögötti országból került az udvarhoz, mer tott minduntalan fellázadt a nép, és a török is folyton be-betört.

— Esteban — mondta neki egy vallomásos pillanatában a királyné —, én boldogan elmennék veled a hazádba.

— Igenis! — ütötte össze sarkantyús sarkát a nyalka testőr oly mereven, mint aki karót nyelt. — Csakhogy ez lehetetlen, felséges

királyné! Váltott lovakkal is nyolc-tíz napba telnék, amíg odaérnénk, s addig engem százszor lefejeznének valahol öfelsege, a király emberei.

A királyné a megalázóan elutasító válaszra sírt egy verset, aztán felhívatta az udvar bölcsét, és megmutattatta magának azt az országot a térképen három hegy barna foltja meg négy folyó kék csíkja között.

— Mit gondolsz — kérdezte a szakállas bölcstől —, csakugyan olyan messze van? Nyolc-tíz napra, jó lovakkal?

— Á — legyintett csontos kezével a bölcs —, mesebeszéd! Én egy törődött vénember vagyok, de jó paripákkal, francia földön és Itálián át két nap és két éjszaka biztosan odaérnék!

— Esteban — mondta másodszer a királyné és finom ujjával megigazította fején a rizsporos parókát —, én kineveztelek a testőrség parancsnokának, és berendellek személyes szolgálatra, ha már nem akarsz a hazádba vinni. És akkor mindig együtt lehetünk!

— Fájdalom — felelte a büszke magyar, mert mindezek után csak világos, hogy az volt —, én hűséget esküdtem öfelsegének, a királynak, s így nem lehetek esküszegő. Szembeköpném magamat, ha az lennék!

— Ugyan, ugyan — húzta mosolyra azt a piros kis száját a királyné —, ez legyen a legkisebb gondod. Hiszen az eskü csak arra jó, hogy legyen mit megszegni. A világ népei mást se tesznek, mint felesküsznek erre meg arra, s aztán füttyülnek rá! Na és azt hiszed, én nem esküdtem meg a királlyal? Az urammal? Ország-világ előtt, miközben három bíboros ministrált a dologhoz. S ódákat írtak a költők az esküvőnkéről.

— Az megint más, felséges királyné — felelte bátran Esteban, s megvetően legyintett. — A költők kevés kivétellel mindig hajlamosak voltak a túlzott lojalításra. Ezen különben nem is szabad csodálkozni, hiszen nekik is élniük kell. Engem azonban más fából faragtak, s költő se vagyok, hanem katona. Én csak akkor mondhatok le az eskümről, ha kegyesen feloldanak alóla.

Mit volt mit tenni szegény királynénak, elhívatta a pápát, oldja fel a szép testörtisztet a királyi eskü kötelme alól, amit őszentsége készségesen meg is tett. Abban az időben a pápák sok minden előtt szemet hunytak. Most már csak a királyné beleegyezésére volt szükség.

Ez volt a nehezebb eset. Mert mikor találkozik egy király a feleségével? Állami ünnepeken, díszvacsorákon, vagy ha egy másik uralkodó jön látogatába felséges hitvesével. Máskor, hogy úgy

mondjuk, hét közben ritkán kerül sor ilyesmire. Először is harminchat szoba választja el őket egymástól, másodsor ott a protokoll, amelyet a régi királyok nem kevésbé vettek komolyan, mint manapság a kiskirályok. De a rendíthetetlen akarat sok mindent legyőzhet.

— Ó, örülök, hogy látom, Madame! — kiáltott fel a király minden formaságot mellőzve, amikor udvarhölgyei kíséretében örök és miniszterek tömegén át végre bejutott hozzá a királyné. — Hogy van?

— Köszönöm, man lebt! — válaszolta egyszerű közvetlenséggel a királyné, anyanyelvén is aláfestést adva a szónak. — Azért jöttem, felséges uram, hogy felmentse szolgálata alól azt a magyar tisztet, Estebant; és rendelkezésemre bocsássa. Szeretném ugyanis, ha az én személyes szolgálatomba állna, amennyiben nincs kifogása ellene.

— Ó, csak nem szerelmes? — mosolyodott el kedvesen a király. — Különben nem csodálom. Jóképű fiú. Esetleg a trónöröklés kérdését is sikeresen megoldaná alattvalóim örömére.

A királyné elpirult, majd amikor beismerően bólintott, szép szemét ellepték a könnyek.

— Hát csak menjen nyugodtan a lakosztályába — mondta a király megértően, már csak azért se féltékenyen, mert köztudott volt, hogy fiúkat szeretett, és nem nőket. Udvara tele volt szebbnél szebb apróddal, válogathatott közöttük. — Mától kezdve Esteban a rendelkezésére áll!

A királyné szoknyája csücskét felkapva, boldogan szaladt haza.

— Esteban — mondta, miután maga elé rendelte a testőrt —, bizonyára tudod már az örömhírt! A király őfelsége elbocsátott! Most már igazán semmi akadály, hogy szeressük egymást.

— Csakhogy én nem szeretem felségedet! — felelte a magyar, és keményen szembenézett a királynéval. — Egy lányt hagytam otthon fél év előtt, amikor menekülnöm kellett, nem is a zendülők közül, hanem a török elől, annak esküdtem én örök hűséget. És ha majd hazamegyek, azt fogom feleségül venni.

— Jaj, istenem, meghalok! — kapott a szívéhez a királyné, és elájult. Úgy voltak kénytelenek udvarhölgyei felszedni a padlóról, s tormát szagoltatni vele, hogy magához térjen. De akkor Esteban már nem volt a teremben.

Úgy kellett a pribékeknek előkeresniük és vasra verve elhozniuk, hogy a vészbírák hűtlenség rettenetes bűne miatt halálra ítéljék, s aztán jöjjön a hóhér a szörnyű pallossal, hogy lefejezze.

— Isten nem volt kegyes hozzám! — sóhajtotta a királyné, csipkés zsebkendőjét a szeméhez tartva, míg lenézett a királyi palota udvarának négyszögére, ahol már ott állt vérvörös palástban, lábhoz tett pallossal a hóhér a szegény hűséges magyarra várva, ahogy az régi-régi pergameneken olvasható. Esteban pedig bátran lépett a fekete-fehér kockaköveken fel, az emelvényre, hogy majd a sűrű dobpergés után lehajtsa fejét a hóhér előtt.

A dobok hirtelen elnémultak, s a pallos éle megvillant a napfényben.

2.

A tanár úr nagy, erőteljes, kicsit keserű ember volt, s abban a korban, amikor az embernek már nincs pontosan meghatározható kora, mert mintha megállt volna az idő országútján, elshantak mellette az évek.

Most hangversenyre készültek, s az mindig esemény volt a városban, jóllehet többnyire műkedvelők muzsikáltak a kottaállványok előtt, de a hölgyek mégis kiöltözhettek erre az alkalomra. És a műkedvelők között is jobbára fiatalok játszottak, az „új nemzedék”, ahogy a tanár úr némi gúnnyal, s elnéző apai mosollyal nevezte őket.

— Varga! — szólt ki most szigorúan az előszobába olyan hangon, mintha névsort olvasott volna. Pedig a kislány, ez „a Varga” egy-maga volt, s nem is a tanítványa, a konyha felől meg hagymás étel-szag áradt, mert a felesége már megint nyitva hagyta az ajtót.

A kislány levetette télikabátját, s miután a sapkáját is levette, tenyerével végigsimított a haján, a tanár úr meg türelmetlenül nézte, sőt amikor a kivágott blúzra esett a tekintete, mert ez a Varga már nem is volt olyan kislány, el is fordult, s úgy kérdezte komolyan:

— Kezdjük?

Gyakoroltak persze. Csak ők ketten, abban a biztos tudatban, hogy Mozart mindenképp a hegedűsökre építette kompozícióit, a finom átmeneteket, s a trillákat, melyeket minden játékoságuk ellenére mély, férfias hangon kísért a brácsa. Persze, fontos lett volna a fuvola, amely olaszosan könnyed és vidám hangulatot tudott teremteni. De az öreg Kovács már teljesen használhatatlan volt, olyankor is belefújt önfeláldozóan a hangszerébe, amikor pedig már drámai fordulatot kapott a dallam.

— Uraim — védekezett a tanár úr, amikor mint most, a zeneszám is fontosnak tűnő helyet kapott a műsorban —, csodára nem vagyok képes, csak egy kvartettel tudok elfogadható muzsikát produkálni. Szolnoki, a „cellós, Zöldi a brácsával, a kis Varga Mimi, aki az akadémiaira jár, meg én mint hegedűsök.

Azt már nem mondta, hogy ebben a vonósnégyesben az utóbbiak, vagyis ők ketten adnak a muzsikának célt és értelmet, mert azt hitte, ezt úgyis mindenki tudja. A gordonkásban volt valami cigányos mélabú, Zöldi meg a szorgalmas gyakorlás ellenére, sem tudta elfeledtetni, hogy műkedvelő.

Most hát felcsendültek a hangok, hol egymásba fonódva, hol könnyedén elválva, hogy aztán majd nagy kerülővel megint egymáshoz simuljanak.

— Várjunk, kérem! — kiáltott fel néha a tanár úr, s akkor Varga Mimi elvette állá alól a hegedűt, és megint látható lett az a kis fehér Neander-völgye a kék blúznak, s mintha ettől még szigorúbbnak kellett volna lennie a tanár úrnak, keményen folytatta: — Nem elég tudni! Érezni is kell! Borzasztó, hogy mit művelt magukkal, új nemzedékkel ez a mai akadémia! Belekényszerítette valamilyen hideg formalizmusba! Nem tudják odaadni magukat, elfelejteni a technikát mint elsőrendű követelményt, hogy sírva és nevetve elmerüljenek Mozart muzsikájába, a kutya istenit neki!

A leány lehajtott fejjel állt mellette, és csendesen sírdogált. Ezt azonban a tanár úr nem vette mindjárt észre. Tovább dohogott és dühöngött valamilyen láthatatlan sötét hatalom ellen, amelyet könnyű volt akadémiaának nevezni, s időbe telt, amíg kissé megenyhülve rászólt a kisírt szemű kislányra, amint csüggedten lógatta kezében a hegedűt.

— Hát akkor gyerünk!

Ugyanazt a tételt ismételték, szorosan egymás mellett szálló hangokkal, ahogy a kezük a hegedű nyakán le-föl sétált a fekvésekben, míg a vonó hol selymesen simogatta, hol pedig csaknem nyersen szaggatta a húrokat. Fuvolás nélkül is madárccsicsergéssel meg Faun diadalmasan örömteli ujjongásával az erdei fák között. Ők maguk nem látták egymást. Pedig a lány arcáról eltűnt a szomorúság és megalázottság érzése. Mintha egyszerre megszabadult volna a külvilág valóságának nyűgétől, míg a tanár úr legalább tíz évvel lett fiatalabb, mint valami győző, aki egyszerre tudatára ébredt a maga erejének és fölényének.

Hanem aztán váratlanul és alattomosan, mint amikor a gyilkos a sarok mögül egyszerre kiugrik, és ráveti magát áldozatára, úgy tört rájuk az ijedség, mert elvesztették egymást. Egész mostanáig akárha kézenfogva futottak volna valamerre — hova is? —, az üdvösség felé, boldogan, s most hirtelen elváltak, mint akiknek semmi közük többé egymáshoz.

— Nem vagyunk a kocsmban! — kiáltott fel a tanár úr. — Hogy mondjam még, az istenfáját neki, hogy az érzelmességnek nem szabad érzelgőssé lennie! Magukat megtanították az elemzésre, de arra nem, hogy a zenei mű nem értelmi fenomén! S csak kicsit térjenek el ettől a hülyén iskolás magatartástól, és máris elvesztek, mint az úszó, akit nem tanítottak meg lélegezni!

A lány, a „kis Varga”, megint előhúzza blúza ujjából a gombóccá gyúrt zsebkendőt, pedig most már nem is sírni szeretett volna, hanem odavágni a hegedűt, és elmenni valahova, a vak világba, vagy egyenesen a halálba.

— Na jó, most ne sírjon ezen! — mondta a tanár úr kicsit megnyugodva, s kezével ügyetlenül a lány álla alá nyúlt, mint a felnőttek a gyerekeknek, de a lány ellökte a kezét. Ettől aztán a nagy marha ember egyszerre kicsinek és gyámoltalannak érezte magát, s szinte félve kérdezte:

— Folytatjuk?

A lány megadó engedelmességgel megint felemelte a hegedűt, és jobb kezét a vonóval derékszögbe hajlította. És muzsikálni kezdtek.

Most mintha valami csoda történt volna, a lány oly magabiztosan játszott, olyan pontosan kifejezve a zenei gondolat minden árnyalatát, hogy a tanár úr, mintha szerepet cseréltek volna, készségesen követte, az egymásra találtak ritka örömeivel. Nem is volt ez már játék, hanem a muzsikának olyan harmonikus egybeolvadása, ahogy a görög istenek találtak egymásra egy-egy viharos összecsapás után az antik tragédiákban. Csupa zengés volt a szoba, és alázatosan könyörgő odaadás mindkettőjük részéről a zene váltakozó hangulathullámaiban, úgyhogy boldogan néztek egymásra, amikor a mű végére értek.

— Na igen, hát nem mondtam... az új iskola! — mondta a tanár úr olyan hangon, mintha nem ő lett volna. — Bennünket annak idején még megkülönböztettek tehetségünk szerint, hülyén elhanyagolva szorgalmat és pallérozottságot! A beleélést tartották fontosnak, s nem annyira a precíz, kidolgozott előadást!

Hangja panaszos lett, mint mindenkié, akinek be kell ismernie a

vereséget. De akkor a lány odafordult hozzá, egészen szorosan, mint az elragadtatás pillanatában minden nő, s azt mondta:

— Oly boldoggá tett a tanár úr, hogy ki se mondhatom!

— Hát... csak az igazat mondtam, drága Mimi! Mert, tudja, én most egy olyan változáson mentem keresztül hirtelen, amilyen en az ember az életben csak egyszer mehet át!

— Ó, ó! — felelte a lány, mint aki váratlanul beleszeretett ebbe az esetlen, nagydarab emberbe, aki kényelmesen az apja lehetett volna. — Én mindig nagyra becsültem a tanár urat! Több volt ez, sokkal több részemről egyszerű tiszteletnél...

— Jó, jó, köszönöm! — mondta a tanár úr zavartan, s ellágyulását alig palástolva, mert a legszívesebben felkapta volna ezt „a kis Vargát”, hogy elmenjen vele valahova, a világ végére, elfelejtve a kisvárost s az örökké ételszagú előszobát, ahol felváltva vártak rá a tanítványai, hogy beszélítsa őket.

3.

Nagy, fekete napszemüveg volt a lányon, eltakarta a fél arcát.

— Szabad ez a hely? — kérdezte franciául, mire Jenei szélesen elmosolyodott, s felugrott, kikapta kezéből a borvörös kis táskát, föltette a csomagtartóba, majd állt még egy-két pillanatig ostobán, mert nem tudott franciául, az imént is a lány mozdulatából értette meg a kérdést, visszaült hát a helyére. Később jót nevettek ezen, most azonban zavartan néztek ki mind a ketten a vonat ablakán, s vigyáztak, hogy tekintetük ne találkozzék. Hallgatták a pályaudvar homogén zaját, amelybe időnként kiáltások hasítottak, rikkancsok hangja a déli újság szenzációival, mozdonyfütyty és hangosbeszélő, ahogy a vonatok indulását sorjázta.

— Gelobt sei Jesus Christus! — nyitott be aztán egy kövér barát a fülkébe kávébarna csuhában, fehér kötéllel a derekán és aprókat pislogva, mint a rövidlátók. Ő is megkérdezte, hogy szabad-e a hely, amelyre le akart ülni, de anélkül, hogy válaszra várt volna, szélesen és súlyosan lehuppant. Nemzetközi szerelvény volt, tíz perccel ezelőtt jött át a határon Strasbourg felől, s nem lehetett tudni, hogy aki már benn ült, új utas-e, vagy odaátról jön. A piros sapkás hordárok is két nyelven köszönték meg a borraivalót: Danke schön, merci, s a peronon édes kis japán lányok vihogtak egészen előredőlve a feltornyozott, súlyos hátizsák alatt a tömegben.

— Bocsanat! — szólalt meg a barát, mint az imént is, németül,

és felállt, meglibbentette magát a barna csuhát, jobbról és balról megmarkolva, mint nagy melegben a falusi asszonyok a szoknyájukat. — Kedves lenne, ha megengednék, hogy az ajtót is kinyissam, mert kibírhatatlan a hőség!

— Ó, ja! — felelte Jenei, anyanyelvének jó ropogós ízét is beleadva abba a két magánhangzóba, messziről is felismerhetően elhelyezve, s még hozzátette, mintha csak ez hiányzott volna: — Sehr gut!

Több mint egy éve verte a vasat Frankfurtban, a vendégmunkásoknak egy otthoni csoportjában, s csak a legszükségesebbet tanulta meg a vendéglátók nyelvén. A csuhásnak persze ez is elég volt. Boldogan lökte ki az ajtót, úgyhogy a folyosóról beáramló léghuzatag belekapott a lány fekete hajába, s a könnyű, fehér blúz is meglibbent rajta a szélben.

— O, par malheur! — kiáltott fel megrémülve a barát, most már franciául a lány felé, miután a szélben szálló haját látta, és már behúzta volna az ajtót, a lány azonban, ugyancsak franciául, megnyugtatta, hogy semmi baj.

— Nem bírom a hőséget! — folytatta a páter, és zsebkendőjével végigfutott izzadó arcán. — Pedig még nagy út áll előttem Rómáig, Madonna mia! Salzburgban majd át is kell szállnom, de addig két órát leszek kénytelen eltölteni ebben a pokoli melegben. Tulajdonképpen nem is Rómába megyek, csak közel hozzá, Montecompatriba, de odáig is ki kell bírni.

A lány kedvesen, de szükszavúan felelgetett erre a fecsegésre, inkább csak a mosolyával válaszolva, itt-ott tekintetével most már Jenein is átsuhanva, cinkosan, mint aki úgy képzei, hogy a fiú is jót mulat a százkilós baráton. Ahogy a fiatalok szavak nélkül is megértik egymást. Észre se vették, hogy közben elindult velük a vonat. Mert a barát levette táskáját, először egy termoszt emelt ki belőle, aztán sonkás zsemlyéket rakott ki a táskájára terített papírszalvétára, s elégedett mosollyal, mint aki imád enni, de azért önzetlenül megkínálta a lányt, sőt Jeneit is.

— Isten ne vegye bűnömül — mondta, s az ég felé fordult —, de én, ha utazom, mindig éhes vagyok. Valószínűleg az izgalomtól, az utazási láztól. Szerencsére egy-két falat után megnyugszom.

Jenei kék farmerban, egy szál ingben ült, fehér szandálban, mezítláb, s miután nem tudott bekapcsolódni a társalgásba, először úgy tett, mintha útitársai nem érdekelnék, kinézett a sebesen elsuhanó tájba, amelyben már megjelentek, messze, sötétzölden a sárga

búzatáblák fölött az Alpok erdős hegyei, míg a kék égen fehér felhőfoslányok úsztak. De nem sokáig bírta ezt a tettettet közönyt. A barát fáradhatatlanul locsogott, a lány meg egyre többet mosolygott őrá. S hiába volt rövidlátó a barát, ezeket a mosolyokat észre kellett vennie.

— *Fahren sie weit?* — fordult most Jeneihez, mintha isten tudja, mennyire érdekelné, hogy az ismeretlen fiatalember hova utazik.

— *Jugoslawien!* — kiáltott fel zavartan Jenei, mert nem tudta „*nach*” vagy „*in*” kell-e az ország neve elé.

— *Šta?* — ugrott fel erre izgatottan a lány. — Hiszen akkor mi együtt utazunk!

Most már a barát nézett rájuk értetlenül, miután megtörölte száját a bekebelezett sonkás zsemlyék után. Lesöpörte öléből a morzsát, nagyot ásított, a szemét is lehunyta, mintha elálmosította volna, hogy ezek egy számára ismeretlen nyelven beszélnek egyre élénkebben, mintha nem is pár pillanattal előbb ismerkedtek volna össze. A lány mindjárt meg is sajnálta.

— *Földiek vagyunk* — fordult feléje mentegetőzve és szinte boldogan mégis. — *Hát nem érdekes? Én Strasbourgból jövök, ő meg Frankfurtból.*

— *Hát akkor maguknak nem kell tolmács, mademoiselle!* — mondta a barát, s a lányról a fiúra emelte a tekintetét. — *Pedig én éppen le akartam fordítani neki, amit beszélünk, hogy ne üljön itt közöttünk, mint valami árva. Rajta észrevettem, hogy messziről jön, gondoltam, török vagy görög . . .*

— *Magyar!* — vágott szavába a lány. — *De a hazánk közös. Én most Szkopijéba megyek haza. — Üsküb!* — hát ha így ismerősebb lett volna. *De a páter nem ezen akadt fenn.*

— *Maga Strasbourgból jön, és nem tud németül?* — kérdezte csodálkozva.

— *Ó, hát ott mindenki franciául beszél* — felelte a lány. — *A németek már nem akarnak németek lenni!*

— *Érdekes!* — tündökött el a barát. — *Pedig én fiatal novícius koromban még németül prédikáltam az asszonyoknak a délutáni litániákon. 'És az imákat is együtt mondtuk . . . De hát tempora mutantur, s mi is megváltoztunk a jó isten akaratából. Akkor hát maga vendégségben volt Elzászban?*

— *Nem, nem!* — tiltakozott a lány nevetve. — *Ott dolgoztam! És a fiúnak is lefordította egy füst alatt, hogy diáklány volt,*

francia szakos, majd kiment cselédnek, hogy tökéletesítse nyelvtudását.

Aztán már nem is nagyon beszélt a barátához, sokkal inkább lefoglalta Jenei. Mert nem győzött válaszolni a kérdéseire, s nem kevésbé érdeklődött ő is a fiú dolgai után. Ezeregy kérdésük volt egymáshoz, mintha régi-régi ismerősök lettek volna, akik hosszú idő után váratlanul találkoztak. Ez már nem az az udvarias társalgás volt, amit a barát kezdett el, aki most különben is hátradőlve ült, szemét lehunyva, mert megértette, hogy ő már fölösleges.

A vonat közben halk suhanással vágatott a tájon át, a folyosón egyszerre megnőtt a forgalom, ajtók nyíltak és csukódtak, s a kalauz beszólt a fülkébe, hogy a határ közeledik.

— Már? — nézett fel a barát, amikor megpillantotta a Salzach keskeny csíkját és messzebb, fönny a várhegy kolostorának sötét körvonalait. — Hát akkor én leszállok, édes gyermekeim, fél óra múlva befut a másik expressz, amely továbbvisz Róma felé. Nagyon örülök, hogy megismerkedtünk, és igazán kellemes társalgással úzhettük el az utazás unalmát.

S még mintha kezét áldásra emelte volna, kilépett a fülkéből.